

*Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη
Γ' Λυκείου*

*Κεφ. Α'. Η Ευρώπη και ο κόσμος του
19ο αιώνα (1815-1871)*

6. Η Βιομηχανική Επανάσταση

Ο.Ε.Δ.Β., 2007, σ.σ. 41-43

(μια διδακτική προσέγγιση)

Β. Σακκά

Μ.Α. - Διδακτική της Ιστορίας

Ερωτήματα:

- *Γιατί διδάσκουμε Ιστορία;*
- *Τι θέλουμε να έχουν συγκρατήσει οι μαθητές μας όταν φύγουν από το σχολείο;*
- *Είναι η διδασκαλία της Ιστορίας και γλωσσική διδασκαλία; Διακειμενικότητα...*
- *Το σχολικό βιβλίο ως ευαγγέλιο και μοναδική πηγή γνώσης*
- *Το φά(ντα)σμα των εξετάσεων και ο εγκλωβισμός της διδασκαλίας στο πλαίσιό τους*

Διδακτικοί στόχοι

- Να αναζητήσουν και να αποτιμήσουν τις **οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνέπειες** της μεγάλης βιομηχανικής επανάστασης
- Να κατανοήσουν την ανάπτυξη του **εργατικού και συνδικαλιστικού κινήματος** και την εκδήλωση του **γυναικείου κινήματος**, καθώς και τις **πολιτικές** τους προεκτάσεις
- Να επισημάνουν τα **αίτια** και τα **μέσα άσκησης της αποικιοκρατικής επεκτατικής πολιτικής** των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών

(σ. 51, βιβλίο καθηγητή)

Ειδικότερα:

- *Να κατανοήσουν τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που συνδέθηκαν με τη βιομηχανική επανάσταση (ισχυροποίηση αστικής τάξης, εμφάνιση εργατικής τάξης)*
- *Να αντιληφθούν τη γενίκευση και εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας*
- *Να συνειδητοποιήσουν τις συνθήκες γέννησης των τεράστιων αστικών οικιστικών κέντρων και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων*
- *Να συνδέσουν τα προηγούμενα με τη γέννηση των σοσιαλιστικών ιδεών. Να έρθουν σε επαφή με ενδεικτικά πρόσωπα και θέσεις των σοσιαλιστών*

Επίσης:

- Να κατανοήσουν τη σύζευξη επιστημών και βιομηχανικής ανάπτυξης
- Να κατανοήσουν το νέο τρόπο οργάνωσης της οικονομίας που ονομάστηκε καπιταλισμός ή οικονομία της ελεύθερης αγοράς και θεμελιώθηκε ιδεολογικά στον οικονομικό φιλελευθερισμό
- Να είναι σε θέση να κάνουν τις συνδέσεις με ότι προηγείται και ότι έπεται της Βιομηχανικής Επανάστασης
- Να εξοικειωθούν και να είναι σε θέση να χειρίζονται το ειδικό λεξιλόγιο και τη σχετική ιστορική ορολογία

Διαγρραμματική προσέγγιση ενότητας (2 διδακτικές ώρες)

1η ώρα:

α. Από την προβιομηχανική στη βιομηχανική εποχή

- Προβιομηχανική αγροτική ευρωπαϊκή οικονομία
- Οικοτεχνική ή μικρή βιοτεχνική παραγωγή *
- Μικρά οικιστικά σύνολα (τόποι ανταλλαγής προϊόντων, διοικητικά κέντρα)
- Λίγες διάσπαρτες παραγωγικές (βιομηχανικές) μονάδες, κυρίως στην Αγγλία

* (spinsters)

- *Νέο παραγωγικό σύστημα: εργοστασιακό. Χαρακτηριστικά:*
 1. *Υποκατάσταση ανθρώπου από μηχανή*
 2. *Αντικατάσταση παραδοσιακών πηγών ενέργειας (υδατοπτώσεις, αιολική ενέργεια) από νέες (γαιάνθρακας)*
 3. *Χρήση νέων και άφθονων πρώτων υλών, ιδιαίτερα ανόργανων.*

<i>Βιοτεχνική Παραγωγή</i>	<i>Χειροκίνητες μηχανές και εργαλεία</i>	<i>Συγκέντρωση φθηνών και μικρών μηχανών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο σπίτι</i>	<i>Εργάτες ζουν στην ύπαιθρο, σε χωριά και κωμοπόλεις</i>
<i>Βιομηχανική Παραγωγή</i>	<i>Μηχανήματα που κινούνται με τη δύναμη του ατμού</i>	<i>Συγκέντρωση μεγάλων μηχανών σε εργοστάσια και εργαστήρια</i>	<i>Εργατικοί πληθυσμοί συγκεντρώνονται σε βιομηχανικές πόλεις</i>

- Βιομηχανική Επανάσταση= ιστορικό φαινόμενο που πρωτοεκδηλώθηκε στην Αγγλία (γιατί;)
- Εφευρέσεις και τεχνολογικά επιτεύγματα: συνέβαλαν στην ανεξέλεγκτη αύξηση της παραγωγικότητας και του κατά κεφαλήν εισοδήματος του ανθρώπου
- Τεράστια οικονομική ανάπτυξη+ ανάπτυξη επιστημών και τεχνολογίας: πρόσθετες επενδυτικές ανάγκες , πλεόνασμα προς επένδυση, προϋποθέσεις για νέους ρυθμούς παραγωγής και ανάπτυξης
- Ανεξέλεγκτη αύξηση πληθυσμού
- Διαφοροποίηση συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ ευρωπαϊκών βιομηχανικών χωρών και μεταξύ Ευρώπης και υπόλοιπου κόσμου, καθώς και μεταξύ κοινωνικών τάξεων σε κάθε χώρα

Η σύζευξη επιστήμης και βιομηχανίας

[...] Γύρω στα μέσα του 19ου αι. αναπτύχθηκαν δυο βιομηχανικοί κλάδοι που βασιζόνταν σε πολύ επαναστατική τεχνολογία: η χημική και (στο βαθμό που αφορούσε τις επικοινωνίες) η ηλεκτρική βιομηχανία [..] όπως μαρτυρούν τα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βερν (1828-1905), ο καθηγητής έγινε μια πολύ σημαντικότερη για τη βιομηχανία μορφή από όσο ήταν στο παρελθόν [..] Εξάλλου, το ερευνητικό εργαστήριο έγινε αναπόσπαστο στοιχείο της βιομηχανικής ανάπτυξης [..] Μια σημαντική συνέπεια αυτής της διείσδυσης της επιστήμης στη βιομηχανία ήταν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα γινόταν όλο και ζωτικότερο για τη βιομηχανική ανάπτυξη.

Ε.Ι. Ηοβςβαυμ, Η εποχή του κεφαλαίου, 1848-1875, γ' ανατύπωση, μτφ. Δ. Κούρτοβικ, Μ.Ι.Ε.Τ. , Αθήνα 2003, σ. 71-73.

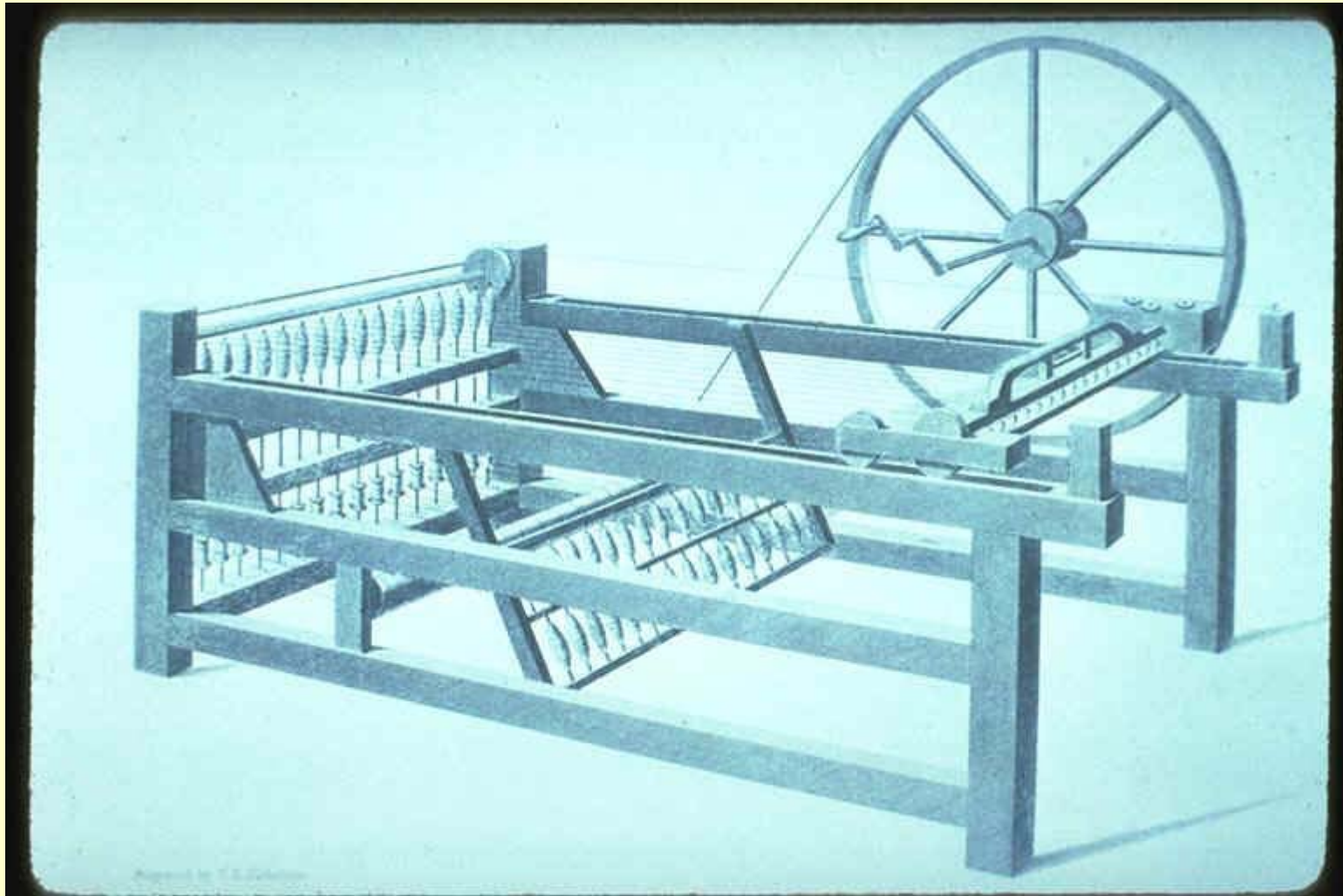
β. Η Βιομηχανική Επανάσταση στην Αγγλία

Κατάλληλες συνθήκες:

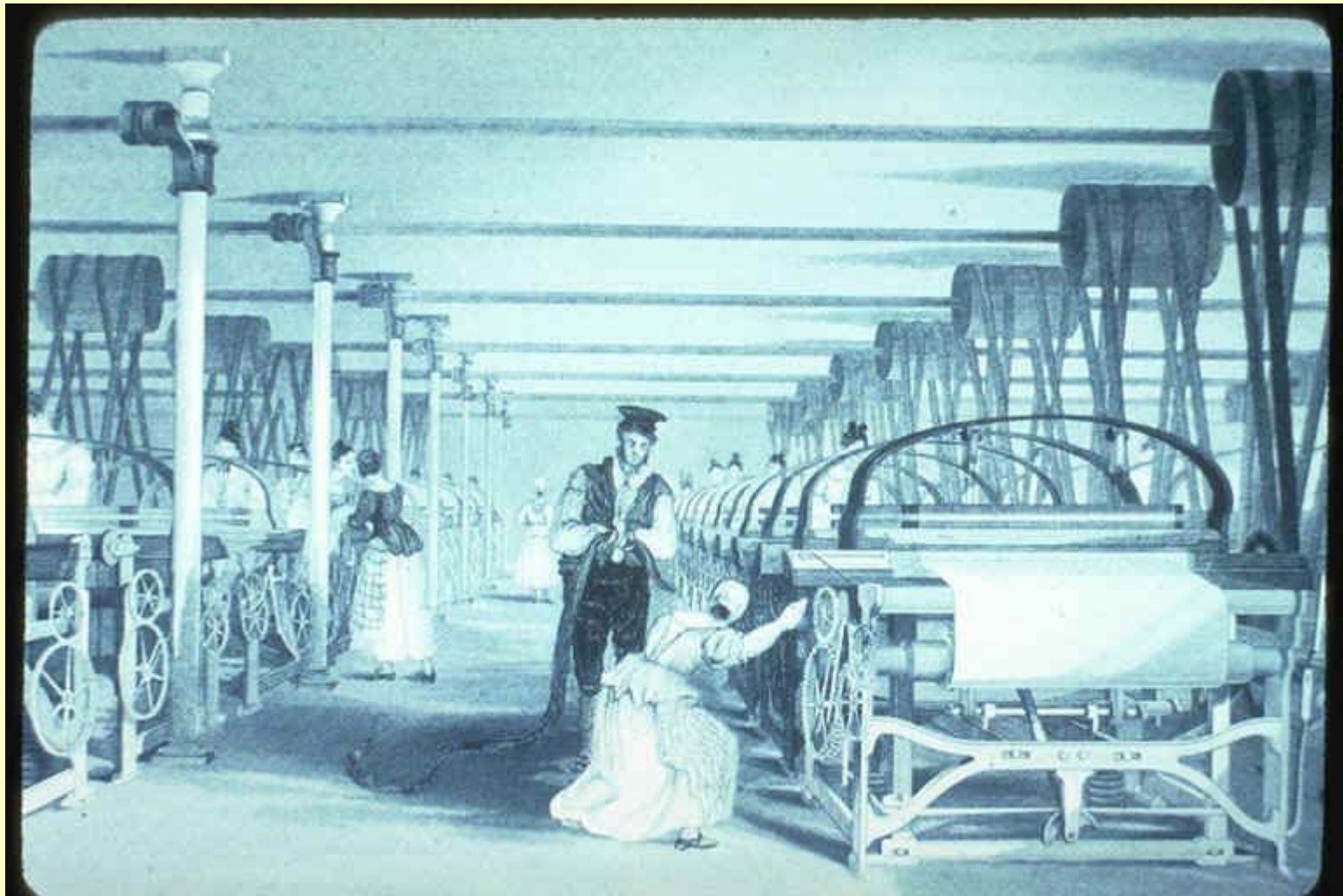
- Ζήτηση βαμβακερών υφασμάτων στην αγορά
- Τεχνολογικές δυνατότητες μεγάλης αύξησης παραγωγής κλωστής και υφασμάτων
- Εφεύρεση κλωστικής μηχανής –μηχανικής ανέμης (spinning Jenny), τεχνολογικές εφαρμογές, ατμομηχανή

Διαθέσιμα :

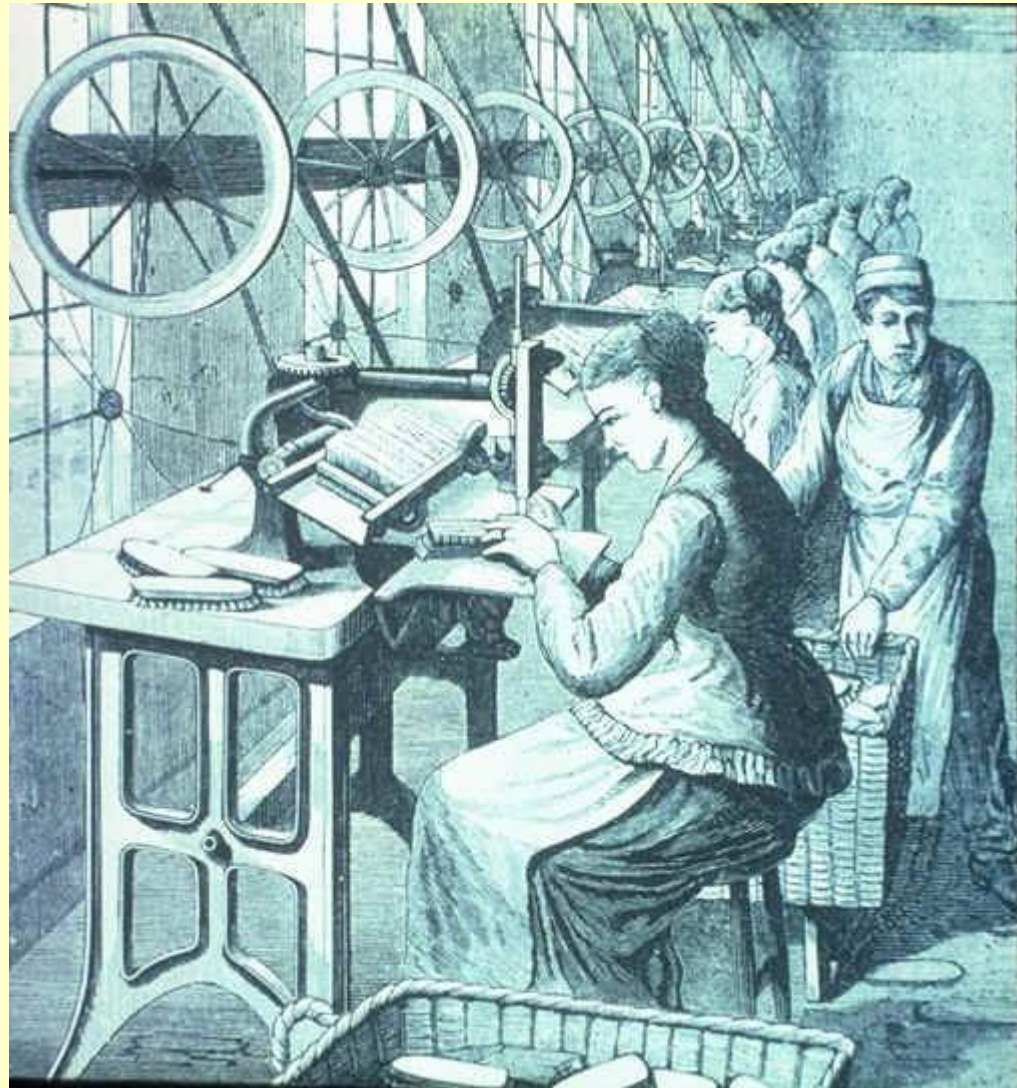
- κεφάλαια προς επένδυση (εμπορική επανάσταση)
- εργατικό δυναμικό (άνεργοι αγρότες) – ‘βιομηχανικές εφεδρείες’
- ελεγχόμενες πηγές πρώτων υλών και αγορές βιομηχανικών προϊόντων

Η 'κλώστρια Τζένη' (Spinning Jenny) του Hargreave, εφεύρεση του 1767

- εμπορικός στόλος για ασφαλή μεταφορά των προϊόντων
- ανεπτυγμένο σύστημα πλωτής και οδικής συγκοινωνίας
- μεγάλες ποσότητες εξορύξιμου γαιάνθρακα.
Επιπλέον:
- Ανεξέλεγκτη παραγωγή προϊόντων λόγω παρακμής μεσαιωνικών συντεχνιών
- Απρόσκοπτη λειτουργία αγοράς – ανεπτυγμένο πιστωτικό σύστημα και νομοθεσία
- Εκβιομηχάνιση δευτερογενούς τομέα παραγωγής από ιδιωτικό τομέα σε καθεστώς ακώλυτης λειτουργίας της αγοράς

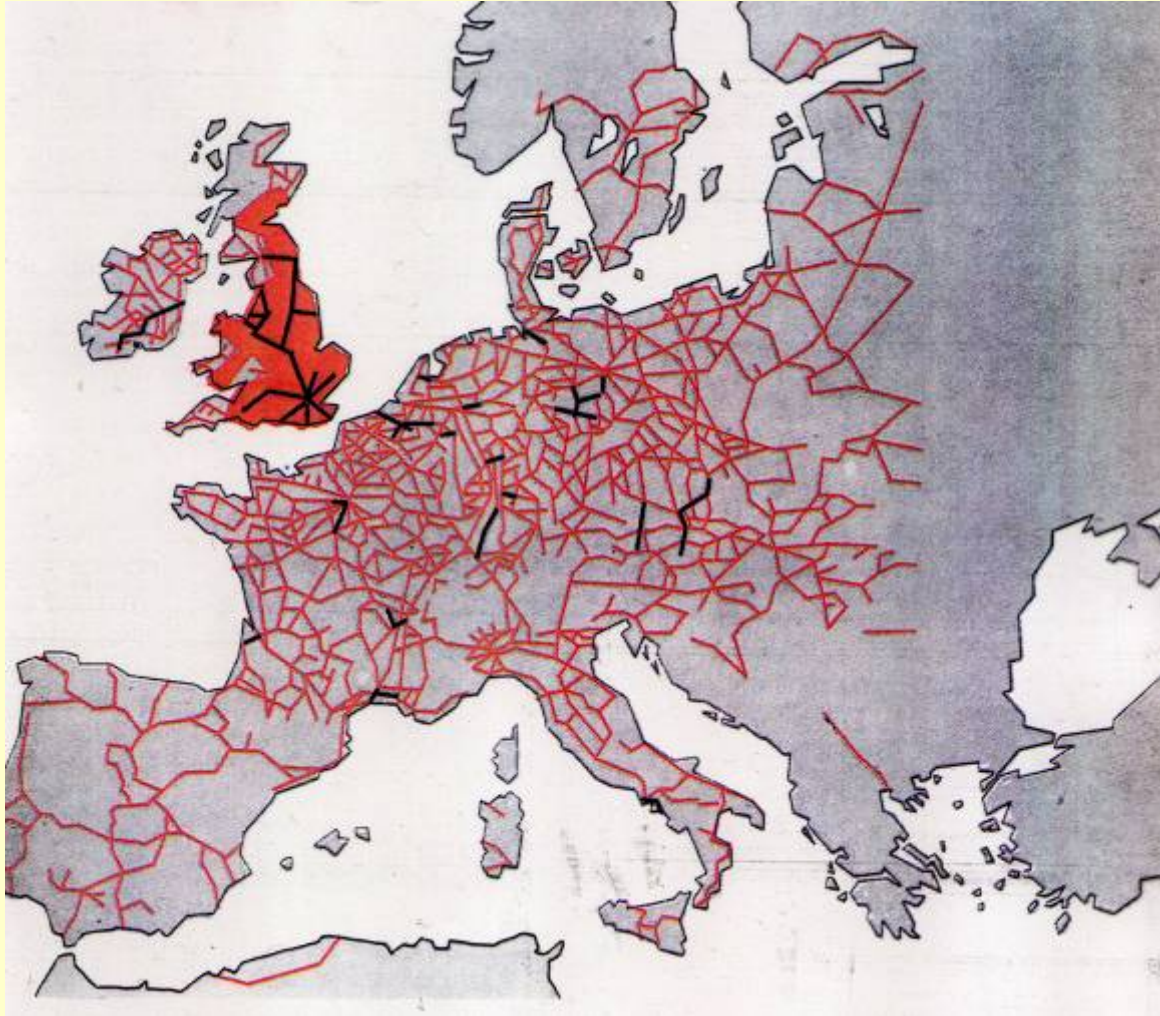
*Γυναίκες εργάτριες κατασκευάζουν βούρτσες σε ένα ατμοκίνητο εργοστάσιο,
γύρω στα 1884*

Σιδηρόδρομοι :
Αγγλία 1838

Το σιδηροδρομικό δίκτυο στην Ευρώπη (περί το 1870)

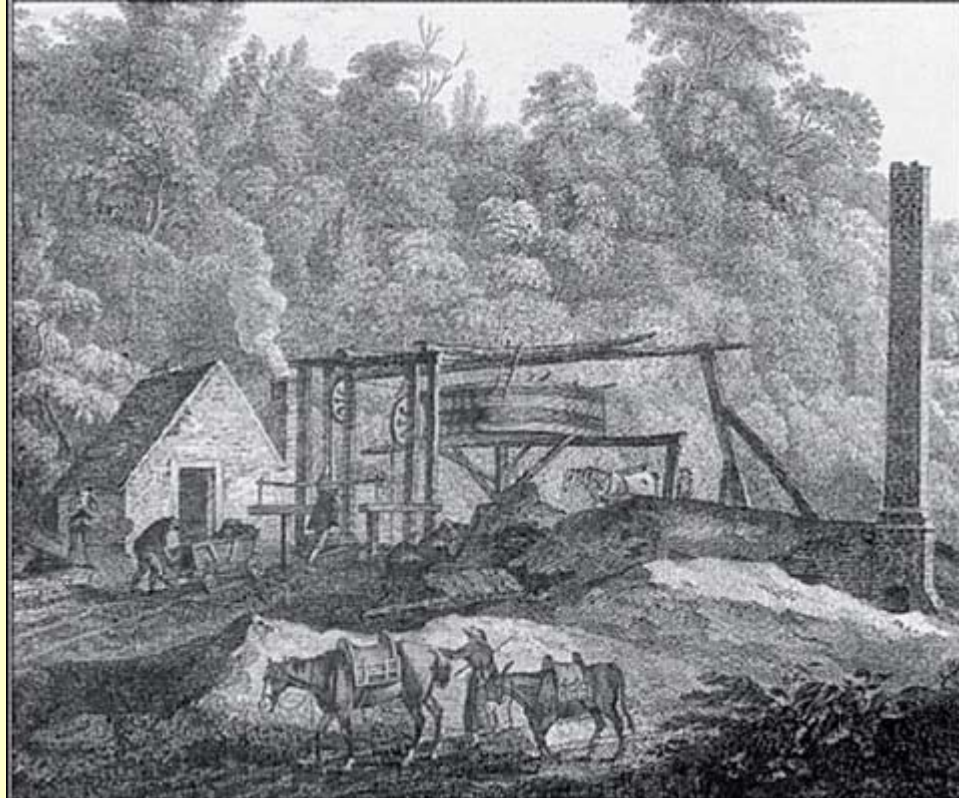
γ. Η εξάπλωση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ

- Οι ευρωπαϊκές χώρες ακολουθούν στην ανάπτυξη μετά το οικονομικό άλμα της Αγγλίας*
- Απειλητική εξάπλωση αγγλικών βιομηχανικών προϊόντων*
- Καθυστερημένη εκβιομηχάνιση (διαφορετικές συνθήκες) παραγωγής στην ηπειρωτική Ευρώπη*
- Ευρώπη: κυβερνητικός παρεμβατισμός στην εκβιομηχάνιση-όχι ελεύθερη λειτουργία αγοράς*
- Αγγλία και ΗΠΑ ο βιομηχανικός πυρήνας του κόσμου*
- Βιομηχανικές χώρες Ευρώπης (Αγγλία, Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Β. Ιταλία) και ΗΠΑ : κέντρο παγκόσμιου οικονομικού συστήματος το 19ο αιώνα*
- Χρυσή εποχή εξειδίκευσης και ανταλλαγής σε παγκόσμια κλίμακα*

*Το συγκρότημα
Krupps στη Γερμανία,
περί το 1870*

Ορυχείο περί τα τέλη
του 18ου αιώνα

Ορυχείο περί τα τέλη
του 19ου αιώνα

- *Εύθραυστο σύστημα βασισμένο:*
 1. *Στη συνεχή αύξηση του πληθυσμού της Ευρώπης (50% μεταξύ 1850-1900: από 266 εκ. σε 400 εκ.)*
 2. *Στην ελεύθερη μετανάστευση ανθρώπινου δυναμικού και κεφαλαίων έξω από την Ευρώπη*
 3. *Στην εκλεκτική ανάπτυξη της βιομηχανίας σε ορισμένες περιοχές του κόσμου*
 4. *Στην ανάπτυξη συγκοινωνιών και επικοινωνιών*
 5. *Στην ανάπτυξη του ασφαλιστικού και τραπεζικού συστήματος*
 6. *Στην αύξηση του διεθνούς εμπορίου*

- Προϋποθέσεις για ομαλή λειτουργία του ευρωπαϊκού παγκόσμιου συστήματος: η ειρήνη, η ελευθερία του διεθνούς εμπορίου, η οικονομική ηγεμονία των κύριων βιομηχανικών χωρών.
- Χρυσός: η βάση του συστήματος
- Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914): κατάρρευση του συστήματος (γιατί;)

2η ώρα:

δ. Οι κοινωνικές συνέπειες

- Οι τεχνολογικές αλλαγές:

1. Προκαλούν οικονομικές και κοινωνικές μετατοπίσεις και αναστατώσεις.
2. Βλάπτουν συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών ομάδων και ευνοούν συμφέροντα άλλων

Μάντσεστερ, αρχές
19ου αιώνα

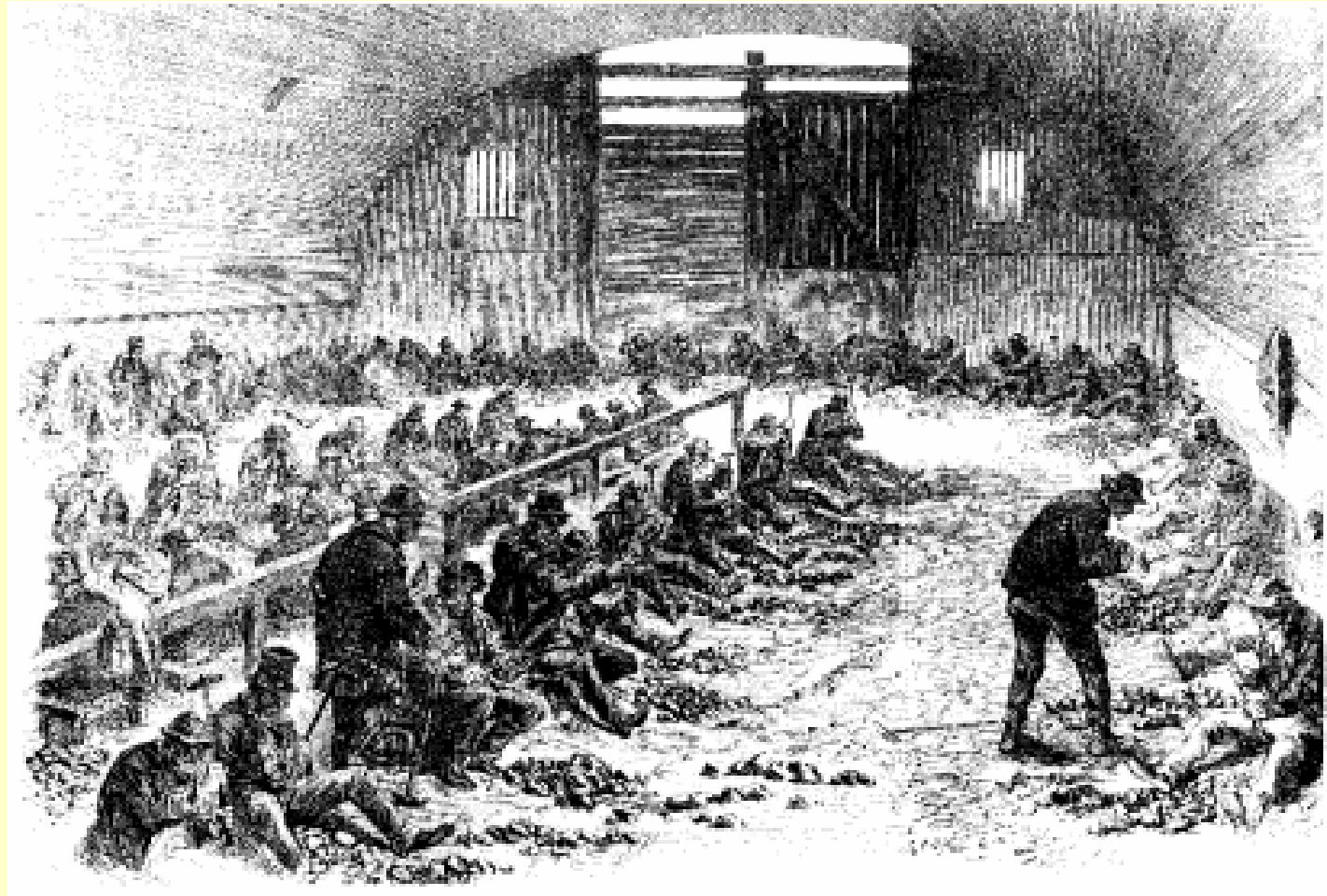
Δημογραφική έκρηξη
Αστικοποίηση
Μετανάστευση

*Δωμάτιο κατειλημμένο από ένα Λονδρέζο στρατιωτικό ράφτη
και την οικογένειά του, 1863*

Βιομηχανικοί εργάτες ζουν σε άθλιες συνθήκες σε εγκαταλελειμμένη αποθήκη (Αγγλία)

Παγκόσμια αύξηση πληθυσμού

<i>Περιοχή</i>	<i>1750</i>	<i>1800</i>	<i>1850</i>	<i>1900</i>	<i>1950</i>
<i>Κόσμος</i>	<i>791</i>	<i>978</i>	<i>1262</i>	<i>1650</i>	<i>2521</i>
<i>Αφρική</i>	<i>106</i>	<i>107</i>	<i>111</i>	<i>133</i>	<i>221</i>
<i>Ασία</i>	<i>502</i>	<i>635</i>	<i>809</i>	<i>947</i>	<i>1402</i>
<i>Ευρώπη</i>	<i>163</i>	<i>203</i>	<i>276</i>	<i>408</i>	<i>547</i>
<i>Λατινική Αμερική και Καραϊβική</i>	<i>16</i>	<i>24</i>	<i>38</i>	<i>74</i>	<i>167</i>
<i>Βόρεια Αμερική</i>	<i>2</i>	<i>7</i>	<i>26</i>	<i>82</i>	<i>172</i>
<i>Ωκεανία</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>13</i>

- Η ραγδαία εκβιομηχάνιση της Ευρώπης δημιούργησε:

1. Βιομηχανικές μεγαλουπόλεις, όπου συνέρρεαν ακτήμονες αγρότες προς αναζήτηση εργασίας
2. Νέα κοινωνική τάξη (εργατική): αντικείμενο εκμετάλλευσης από βιομήχανους
3. Η μεγαλοαστική, οικονομικά ισχυρή τάξη αποκτά και πολιτική επιρροή
4. Σκληρές συνθήκες εργαζόμενων-παιδική εργασία: διανοούμενοι διατυπώνουν σοσιαλιστικές θεωρίες
5. Εμφάνιση συνδικαλισμού και γυναικείου κινήματος

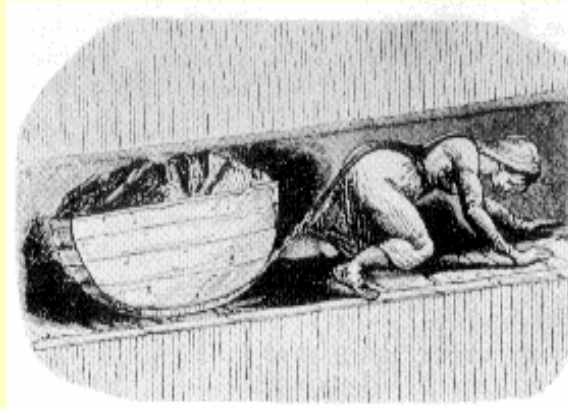
Κοινωνικοί μετασχηματισμοί

Αριστοκράτες & γαιοκτήμονες

- Ισχυροί στην ανατολική και Μεσογειακή Ευρώπη
- Στη Γαλλία παρακμάζουν
- Αγγλία: στροφή στις επιχειρήσεις

Αστοί, η νέα κυρίαρχη τάξη

Μεγαλοαστοί
Μεσοαστοί
Μικροαστοί

Αγρότες

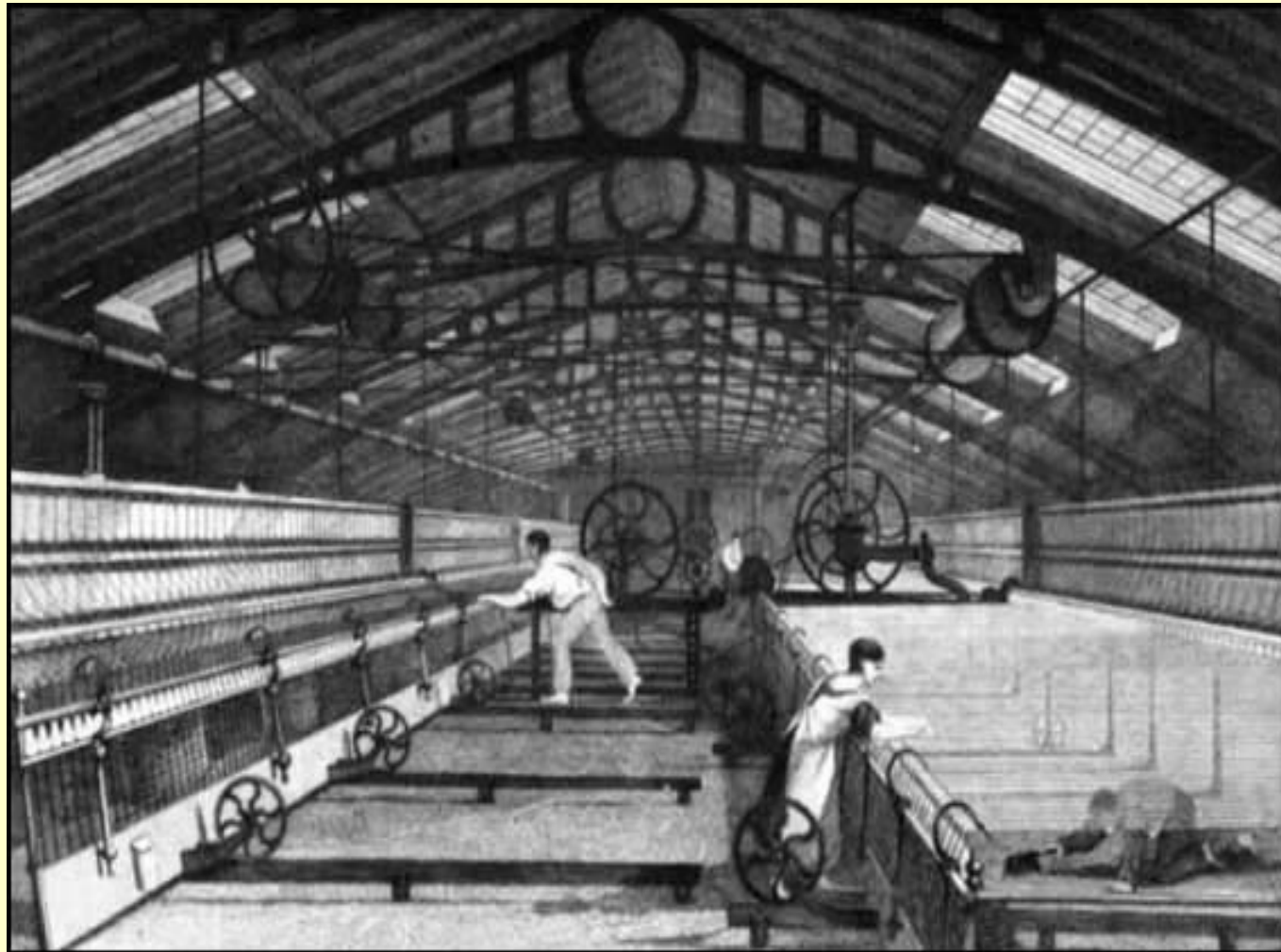
- Η πλειοψηφία του πληθυσμού της Ευρώπης
- Ασταθείς & δύσκολες συνθήκες ζωής.
- Εξάρτηση από τους γαιοκτήμονες και τις διακυμάνσεις των τιμών.
- Πυκνώνουν τις στρατιές της μετανάστευσης

Εργάτες

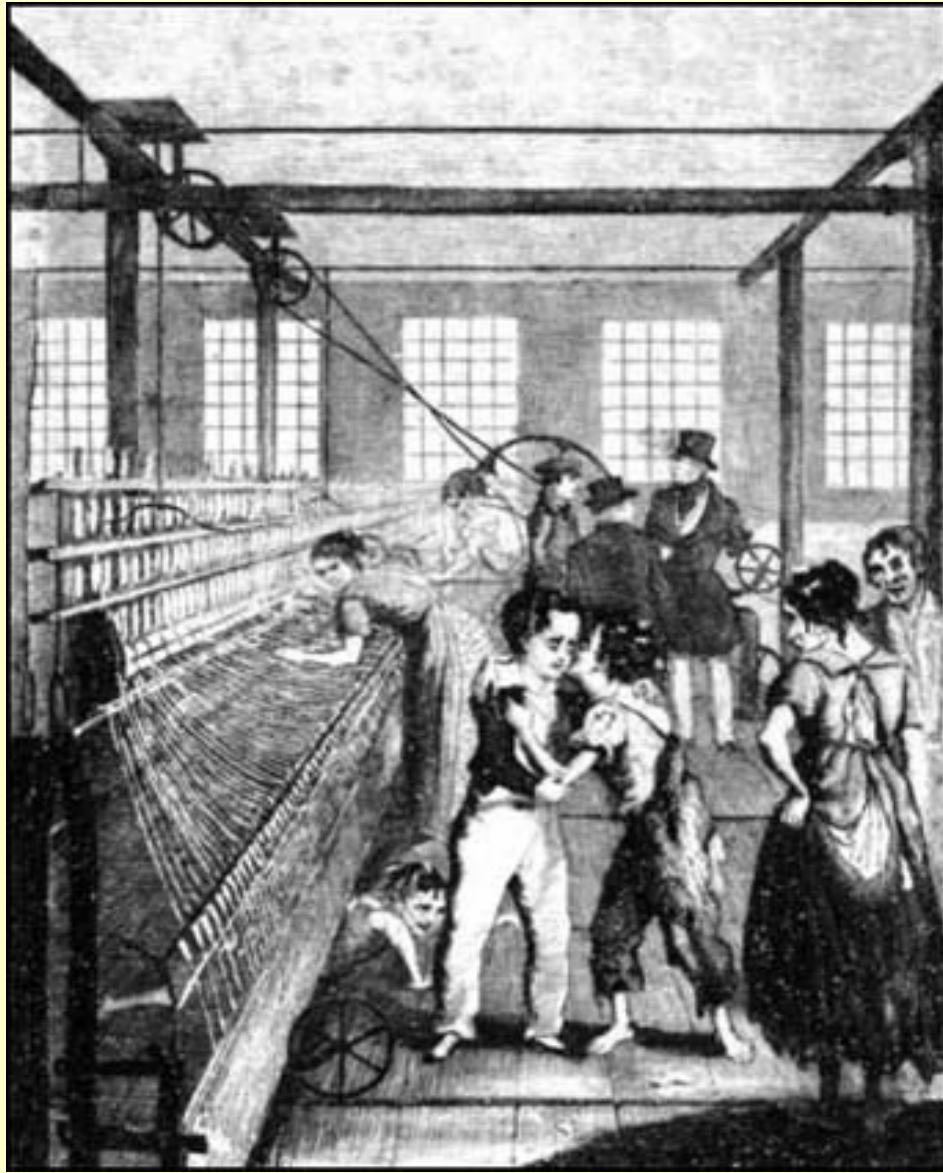
- Η νέα σταθερά αυξανόμενη τάξη.
- Άθλιες συνθήκες ζωής και εργασίας
- 12-16 ώρες εργασία
- Μισθοί πείνας
- Χαμηλός μέσος όρος ζωής
- Φαινόμενα αλκοολισμού-πορνείας

Παιδική εργασία: Παιδιά σε πτωχοκομείο, Αγγλία . Τα πτωχοκομεία τροφοδοτούσαν τις βιομηχανίες με παιδικό εργατικό δυναμικό...

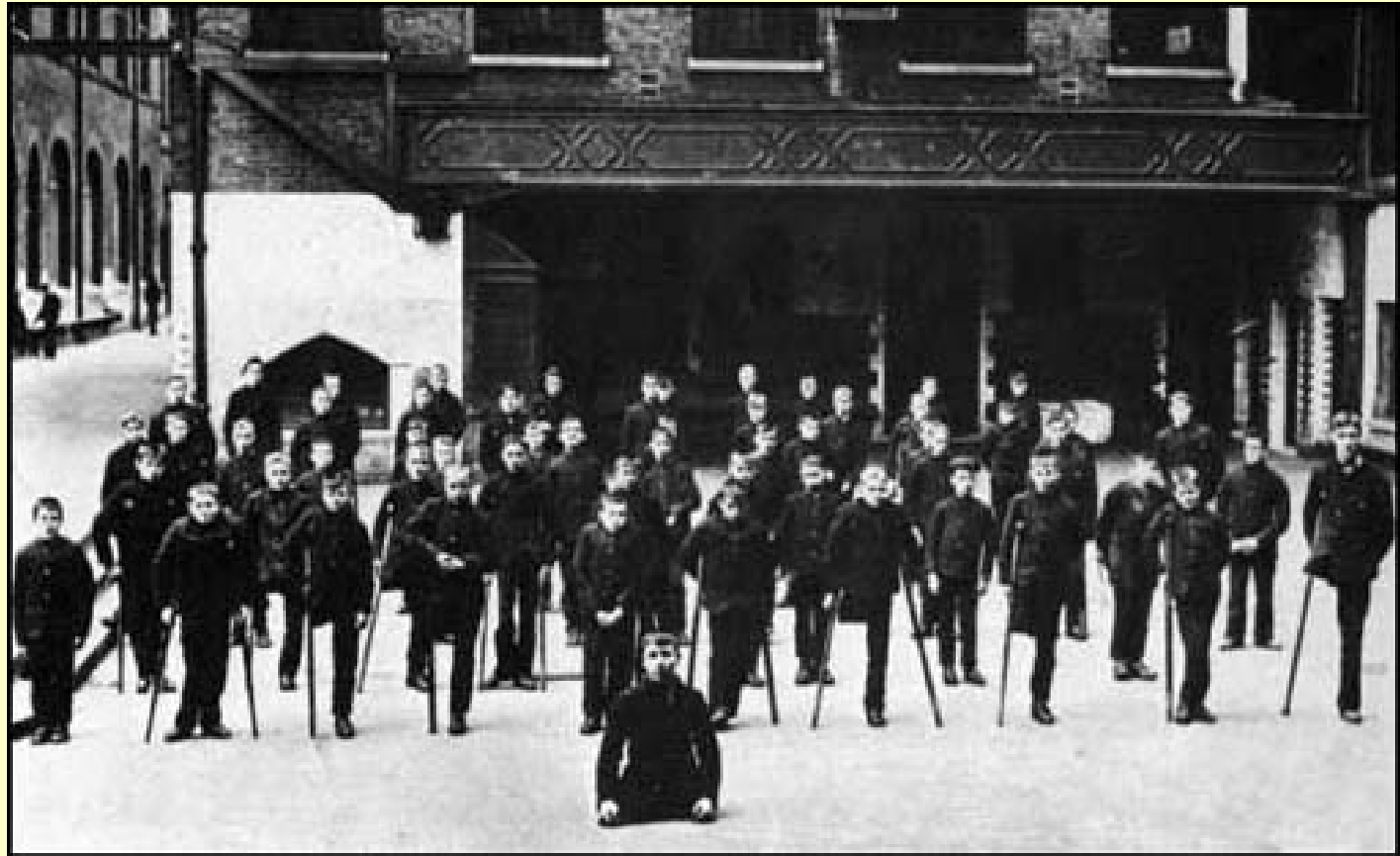

*Απεικόνιση 'σκουπιδιάρηδων' (scavengers) και 'συναρμολογητών' (piecers) κατά την ώρα εργασίας, στο βιβλίο του Edward Baines 'The History of Cotton Manufacture' (1835)
(Spartacus Educational)*

*Απεικόνιση 'σκουπιδιάρηδων' (scavengers) και 'συναρμολογητών' (piecers) κατά την ώρα εργασίας (1840)
(Spartacus Educational)*

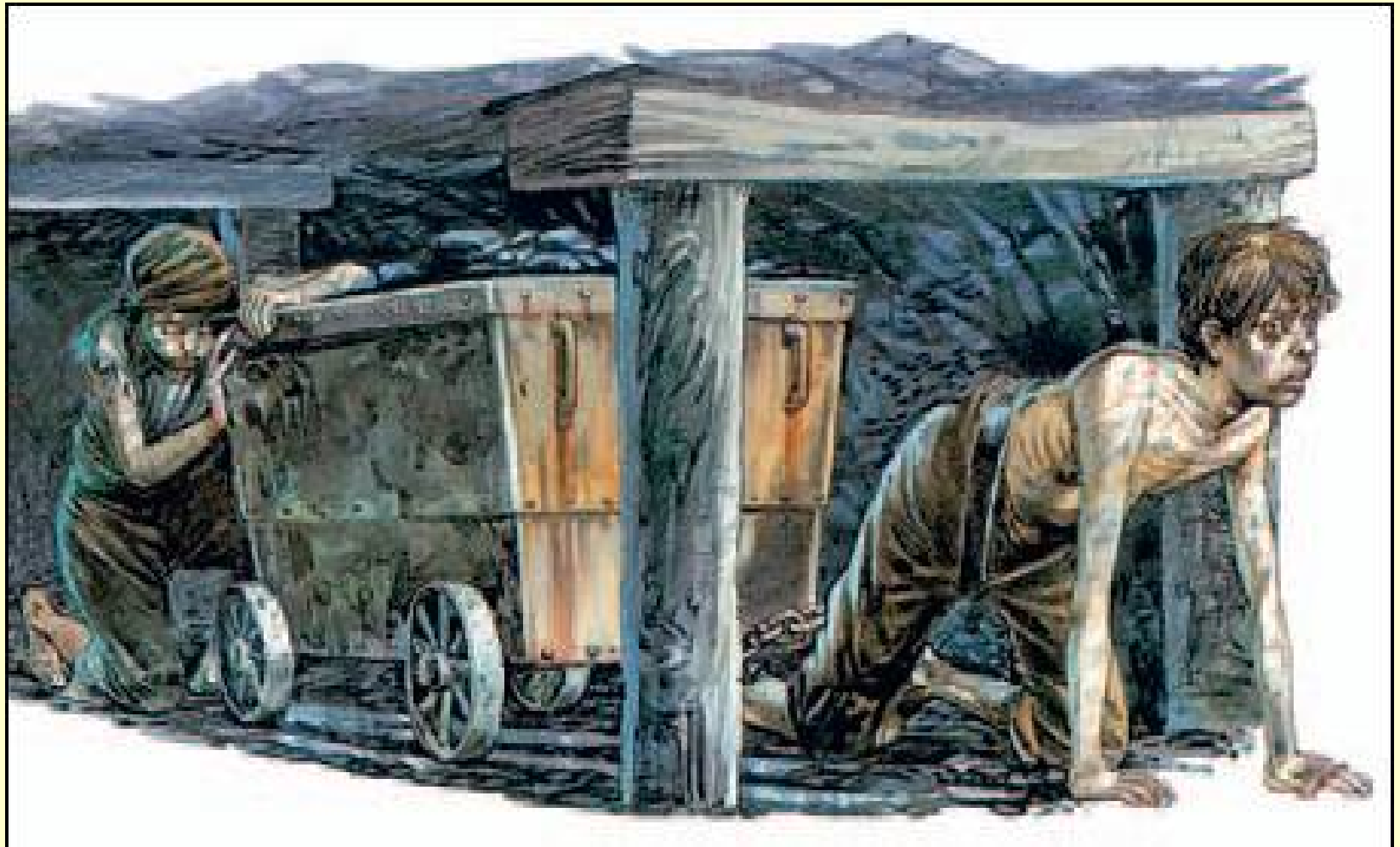

*Ανάπηρα παιδιά στην αυλή παιδικού οικοτροφείου στο Λονδίνο.
(Spartacus Educational)*

Κορίτσια μεταφέρουν κάρβουνο πάνω σε σκάλα, σε Βελγικό ανθρακωρυχείο,

1843

Μαρτυρία της Μαίρης Μπάρετ, 14 ετών

‘Δουλεύω πέντε χρόνια συνέχεια στο βάθος της γαλαρίας. Ο πατέρας μου δουλεύει στη γαλαρία δίπλα μου. Έχω δώδεκα αδελφούς και αδελφές. Ο ένας από αυτούς ξέρει να μετράει, ένας άλλος διαβάζει. Τίποτε άλλο δεν ξέρει, ούτε να γράφει. Κατεβαίνω στη γαλαρία στις επτά το πρωί και βγαίνω κτά τις έξι το απόγευμα, μερικές φορές κατ' 'α τις επτά. Δουλεύω πάντα χωρίς κάλτσες, χωρίς παπούτσι, χωρίς φόρμα. Μόνο το μισοφόρι μου φοράω. Δουλεύω μαζί με τους άντρες. Εκείνοι είναι ολόγυμνοι. Στην αρχή φοβόμουνά πολύ δε μου άρεσε αυτό, τώρα συνήθισα και δε με νοιάζει. Μου φέρονται όμως καλά. Δεν ξέρω ούτε να διαβάζω, ούτε να γράφω.’

- Αναφορά της επιτροπής ορυχείων του λόρδου Άσλεϋ, 1842. Από τα πρακτικά του κοινοβουλίου*

*Lewis Hines: 'Child Labor',
1909, H.P.A.*

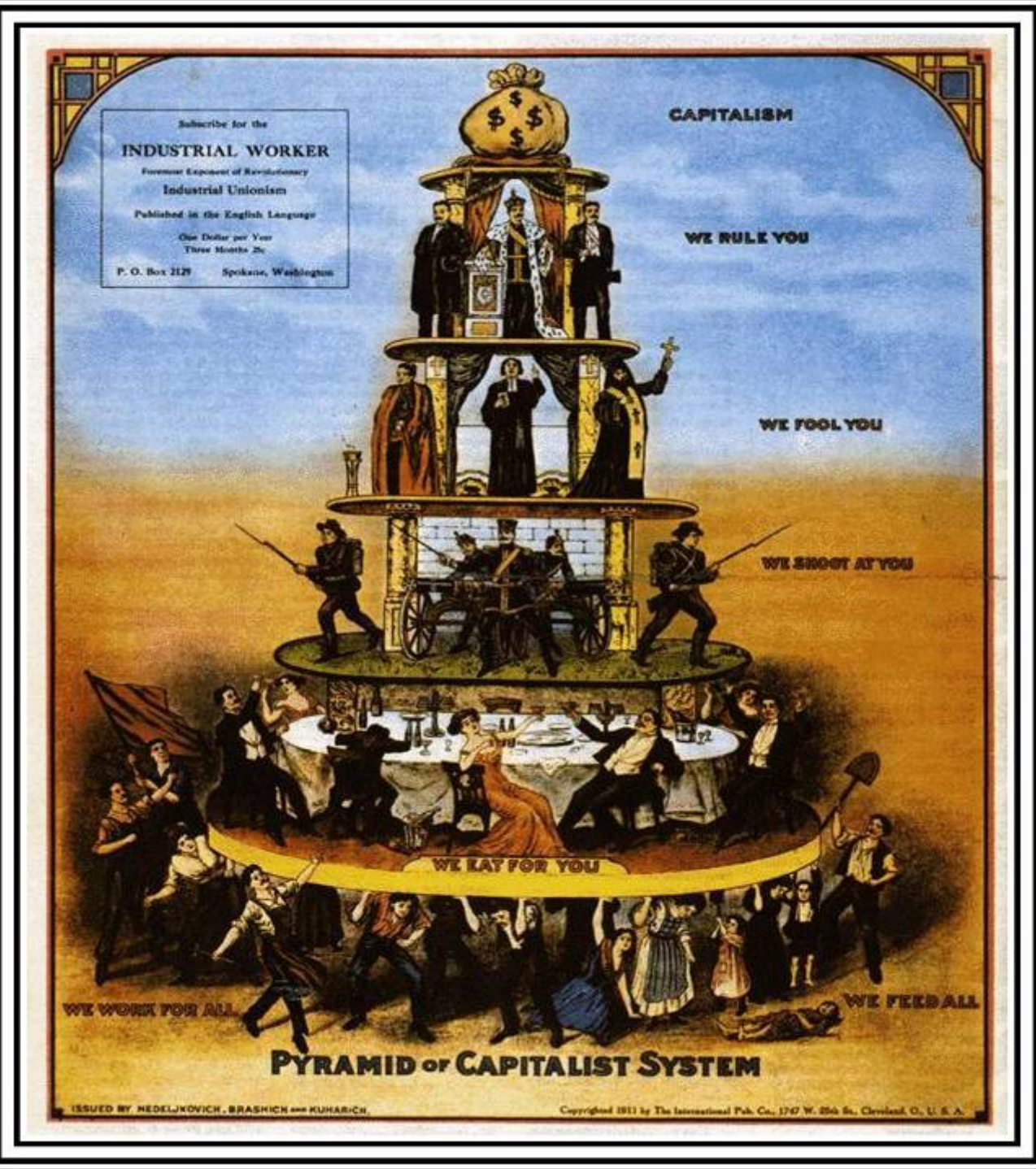

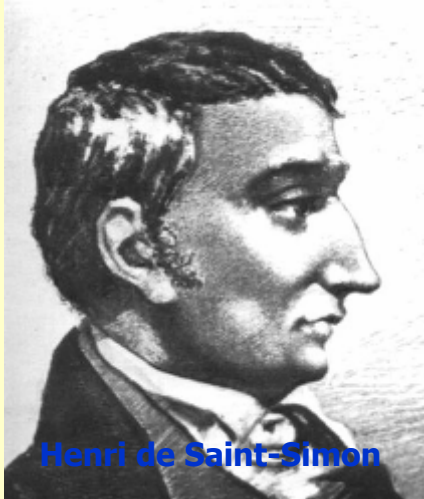
Περισσότερα από 218 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 14 ετών εργάζονται σήμερα σε όλο τον κόσμο σε συνθήκες 19ου αιώνα (στοιχεία UNICEF)

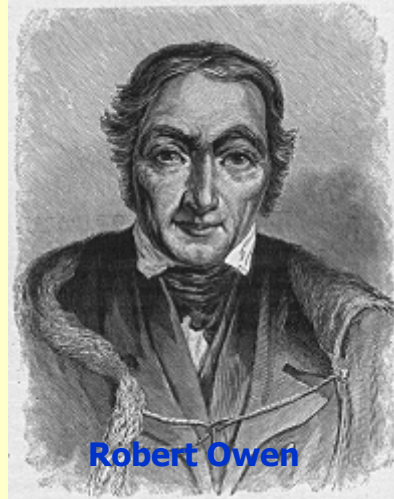
Αφίσα από την εφημερίδα 'Βιομηχανικός Εργάτης' (*Industrial Worker*), μέσα 19ου αιώνα: η πυραμίδα του καπιταλιστικού συστήματος

*Οι Σοσιαλιστικές θεωρίες
Αντιπαράθεση του κοινωνικού συμφέροντος (social) στο
ατομικό (individual)*

Henri de Saint-Simon

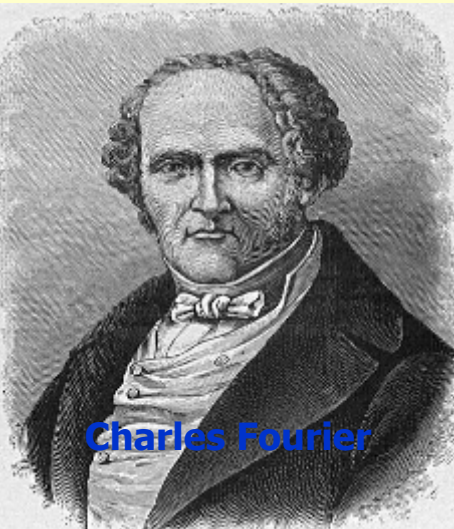
Robert Owen

Pier Zozef Prudon

Louis Blanc

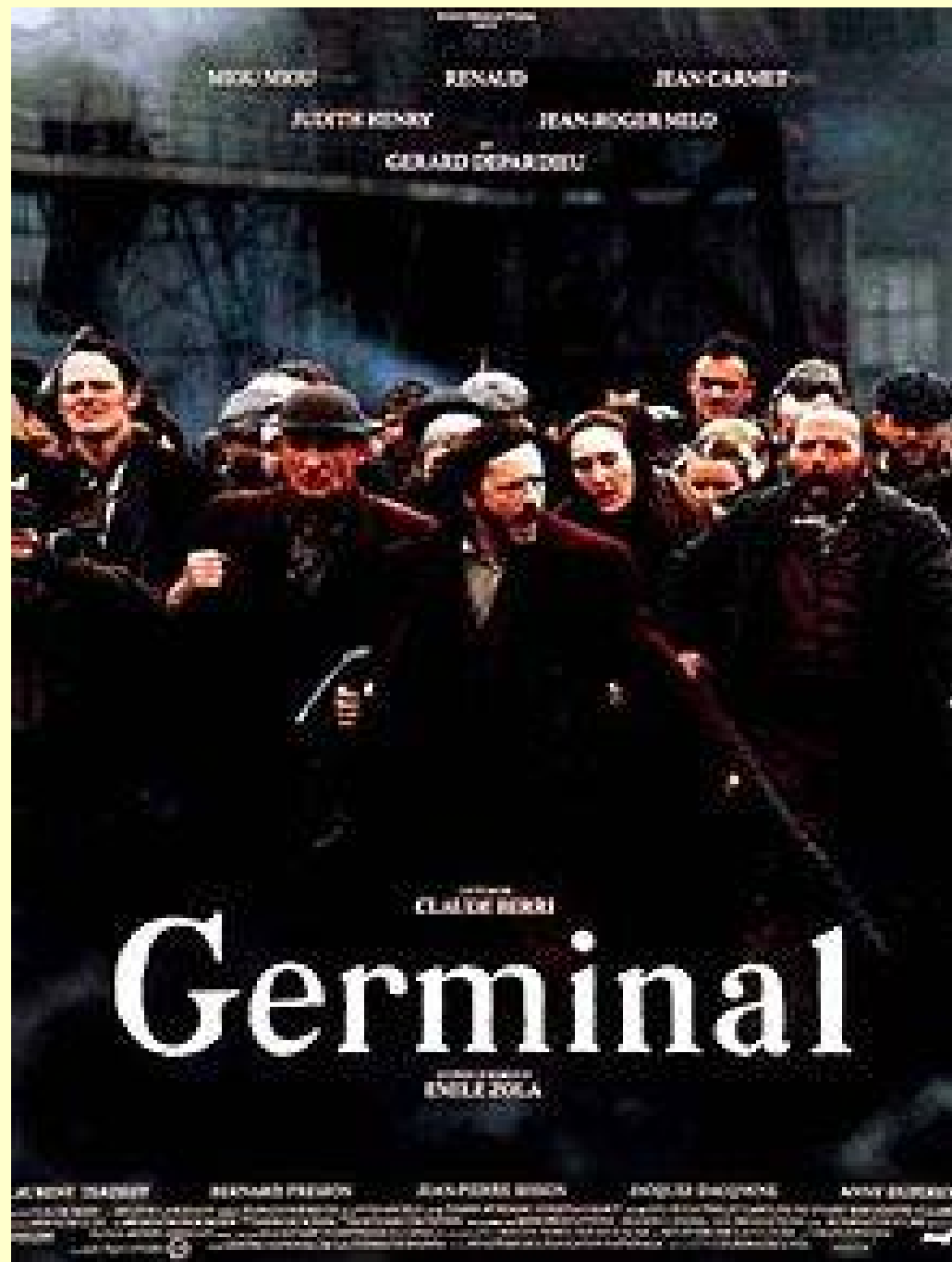

Charles Fourier

Οι ουτοπιστές

*Σχέδια για μια εξιδανικευμένη κοινωνία
δικαιοσύνης ελευθερίας και προόδου*

Αφίσα της
κινηματογραφικής
ταινίας *Germinal*,
βασισμένης στο ομώνυμο
έργο του Εμίλ Ζολά, με
θέμα την απεργία
εργατών μεταλλείου σε
βιομηχανική πόλη της
Γαλλίας στα μέσα του
19ου αι.. (σκηνοθεσία
Claude Berri, 1993)

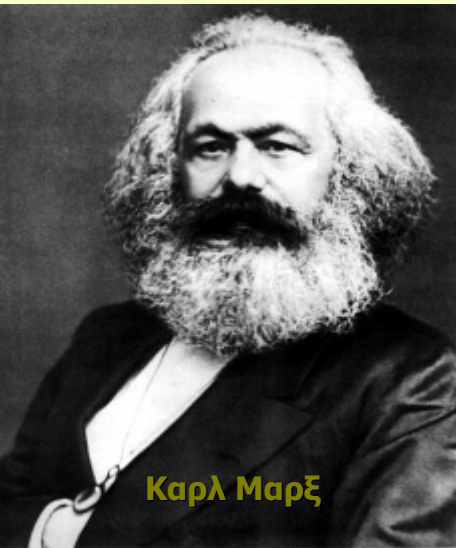

Robert Koechler, Η απεργία, 1886

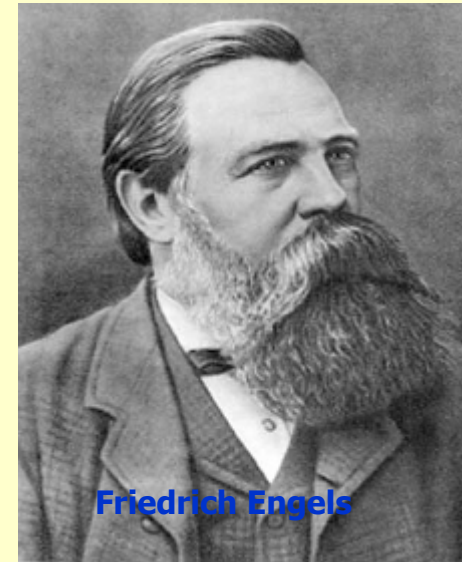
Εργατική διαδήλωση στη Στοκχόλμη το 1899

1848: «Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Ευρώπη»

Καρλ Μαρξ

Friedrich Engels

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Erster Band

Buch I: Die Produktionsweise des Kapitals.

Das Buch ist Übersetzung und Redaktion.

Hamburg

Verlag von Otto Meißner.

1867.

Herrn Walter T. W. Schmidt - 64 Bismarck-Straße

*Πηγή της κοινωνικής αδικίας:
η ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής
Αποστολή της εργατικής τάξης:
η οργάνωσή της στο δικό της κόμμα,
η ανατροπή του καπιταλισμού
και να πάρει στα χέρια της τα μέσα παραγωγής.
Στόχος: η αταξική κοινωνία, χωρίς εκμετάλλευση
ανθρώπου από άνθρωπο*

Το κομμουνιστικό μανιφέστο

Οι κομμουνιστές θεωρούν ανάξιο τους να κρύβουν τις απόψεις και τις προθέσεις τους. Δηλώνουν ανοιχτά ότι οι σκοποί τους μπορούν να πραγματοποιηθούν μονάχα με τη βίαιη ανατροπή όλου του σημερινού κοινωνικού καθεστώτος. Ας τρέμουν οι κυρίαρχες τάξεις μπρος σε μια κομμουνιστική επανάσταση. **Οι προλετάριοι δεν έχουν να χάσουν σ' αυτήν τίποτε άλλο εκτός από τις αλυσίδες τους. Έχουν να κερδίσουν έναν κόσμο ολόκληρο. Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!**

Κ. Μαρξ-Φ. Ένγκελς, 'Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος' (1848), στο Κ. Μαρξ, -Φ. Ένγκελς, Εκλεκτά έργα, Γνώσεις, χχ, τσ.

1ος, σ. 58.

Το εργατικό κίνημα ως τρόπος ζωής

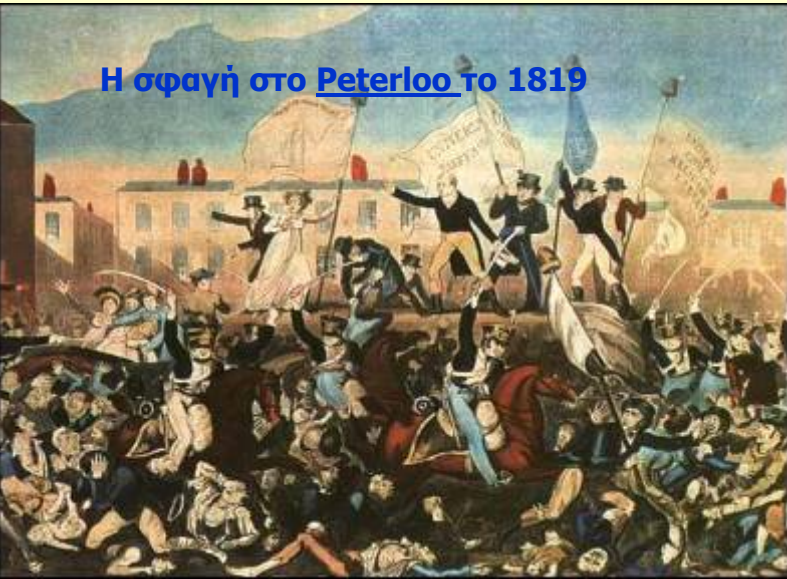
Το εργατικό κίνημα ήταν οργάνωση αυτοάμυνας, διαμαρτυρίας, επανάστασης. Αλλά για τους φτωχούς εργαζόμενους ήταν κάτι παραπάνω από όργανο πάλης: ήταν επίσης και τρόπος ζωής [..] Ο τρόπος ζωής που οι ίδιοι σφυρηλατούσαν για τον εαυτό τους- ζωή συλλογική, μαχητική, ιδεαλιστική και απομονωμένη- προϋπέθετε το κίνημα γιατί ο αγώνας ήταν η πεμπτουσία της. Με τη σειρά της το κίνημα της έδινε συνοχή και λόγο ύπαρξης...

E.J. Hobsbawm, Η εποχή των επαναστάσεων , μτφ. Μ. Οικονομοπούλου,

Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1990, σ. 279

Η ανάπτυξη του συνδικαλισμού

Η σφαγή στο Peterloo το 1819

Μέχρι το 1830 τυφλές εξεγέρσεις που αποτύγχαναν.
Από το 1830 οργανωμένη διεκδίκηση
αιτημάτων, όπως το οκτάωρο.

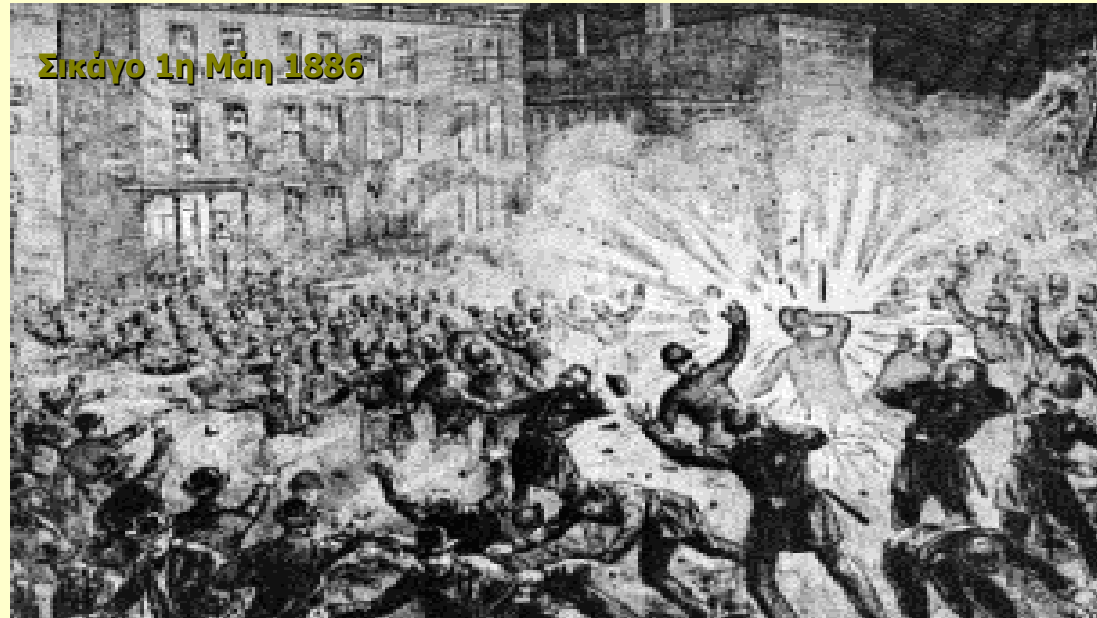
Βρετανία 1838

Ένωση Βρετανών Εργατών, η *Χάρτα του λαού* (χαρτιστές)
Αιτήματα:
οκτάωρο & θέσπιση καθολικής ψηφοφορίας για τους άνδρες
Κύριος τρόπος διεκδίκησης οι απεργίες.

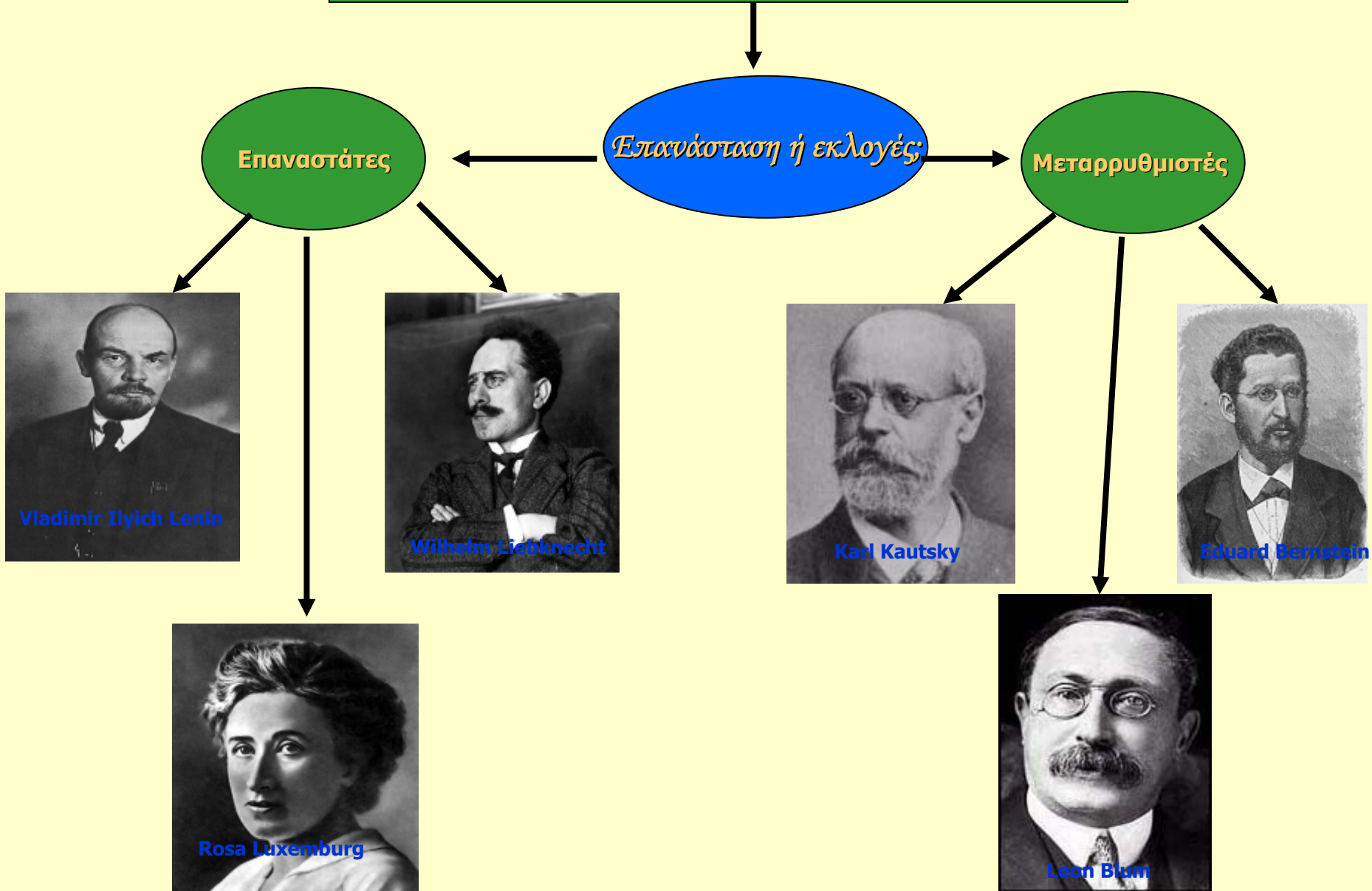
Οι κατακτήσεις στα τέλη του 19^{ου} αιώνα:

- Μείωση των ωρών εργασίας στις 10
- Δημιουργία ταμείων ασφάλισης
- Συλλογικές συμβάσεις εργασίας

Σικάγο 1η Μάη 1886

Η πολιτική οργάνωση των εργατών – Διεθνείς Ενώσεις Εργατών
•1864-1876, Πρώτη Διεθνής Ένωση Εργατών (Λονδίνο)
•1889-1916, Δεύτερη Διεθνής (Παρίσι)
•Ίδρυση σοσιαλιστικών και εργατικών κομμάτων

Επαναστάτες

Επανάσταση ή εκλογές;

Μεταρρυθμιστές

Vladimir Ilyich Lenin

Wilhelm Liebknecht

Rosa Luxemburg

Karl Kautsky

Eduard Bernstein

Leon Blum

L'INTERNATIONALE

Musique de Dreyfus

Paroles d'Engels et de Lafargue

Le - but, les des - serts de la ter - re. De -
- but, les des - serts de la ter - re. La ré - volu - tion - naire -
- se - ra, c'est l'é - rap - tion de la fin. Des - serts -
- but, de - but, de - but, de - but, de -
- but! Le monde se change, le monde se change
- ment, sur - pas - se tout, c'est la fin - la fin - la fin -
- la fin - la fin, et de - main l'in - ter - na -
- tionalisme sera le genre hu - main. C'est la fin -
- la fin - la fin, sur - pas - se tout et de - main l'in - ter -
- na - tionalisme sera le genre hu - main.

internationale-sp_en.ram

Το κίνημα για τη χειραφέτηση των γυναικών

- *Είσοδος στην αγορά εργασίας*
- *Οικονομική ανεξαρτησία*
- *Διεκδίκηση νομικής & πολιτικής χειραφέτησης*
- *Διεκδίκηση πολιτικών δικαιωμάτων, οι σουφραζέτες*
- *Κοινωνική & Πολιτική Ένωση Γυναικών, 1903*

Emmeline Pankhurst, 1911

*Μετανάστευση στην
Αμερική...*

Ασκήσεις αξιολόγησης

- Επιλογή και επεξεργασία πηγών : κειμενικά παραθέματα (πρωτογενείς - δευτερογενείς πηγές), εικόνες, διαγράμματα, φωτογραφίες, λογοτεχνία, κινηματογράφος. Ξεκάθαροι στόχοι υπαγορεύουν το είδος των ερωτημάτων.
- Ασκήσεις άστρου: επιλογή κεντρικής έννοιας και ανάπτυξη σε σχήμα άστρου παραμέτρων και διαστάσεων προσέγγισής της
- Σύθεση αφηγηματικών κειμένων με ενδεικτική ορολογία η οποία θα πρέπει να αξιοποιηθεί
- Διαθεματικές συνδέσεις: Έκφραση- έκθεση, Λογοτεχνία, Φιλοσοφία, Κοινωνιολογία.